

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatında Sözlü Ürünler

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatının Sözlü Ürünleri

Koşuk Hakkında Kısa Bilgi

Türkler İslamiyet öncesi belli dönemlerde, "sığır töreni" adı verilen av törenlerinde, "şölen" adı verilen kurban törenlerinde, tüm boyların erkekleri bir araya gelerek eğlenirdi. Bu eğlencelerde söylenen aşk, doğa ve yiğitlik konularını işleyen şiirlere "**koşuk**" adı verilir. Ayrıca halk edebiyatında en çok kullanılan ve en çok sevilen nazım biçimlerinden biridir.

Koşuk örneklerini Kaşgarlı Mahmut'un Divânû Lügati't-Türk adlı eserinde görmekteyiz. 7'li, 8'li veya 1 l'li hece ölçüsüyle ve yarım kafiye ile söylenen şiirlerdir. Kopuz eşliğinde söylenir. Genellikle kendi başına bütünlüğü olan dört dizeli benli erden oluşan koşuklar, manilere ve koşmalara kaynak olmuştur. Bu şiirlerin kafiye düzeni; aaaa, bbba, ccca şeklindedir. Koşuklar edebiyatımızın anonim ürünleridir. Koşuklar söyleyiş biçimi, söylenme ortamı, zamanı ve şekil özellikleri bakımından, aşık edebiyatı nazım şekillerinden koşmayla; divan edebiyatı nazım şekillerinden gazel ile büyük benzerlikler göstermektedir.

Okuduğunuz metin, İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'nın Sözlü Dönemi'nden alınmış koşuk türüne örnektir. Metinde baharla birlikte doğanın canlanması anlatılmıştır. Metinde sade ve millî bir dil kullanılmıştır. Metin, dörtlükler hâlinde söylenmiş ve ölçü olarak millî ölçümüz hece kullanılmıştır.

Türklerin dünya görüşlerini, yaşantılarını, duygularını, düşüncelerini doğal bir dille anlatan; doğa, aşk, kahramanlık, cesaret, binicilik, at sevgisi, askerlik, ölüm gibi temaları işlemiştir.

KOŞUK

Keldi esin esneyü Kadka tükel osnayu Kirdi
bodun kasnayu Kara bulit kükreşür
Ördi bulit ingraşu Aktı akın möngreşü
Kaldı bodun tanglaşu Kükrer takı
mangraşur
Taşın atıp yaşnadı Tuman turup tuşnadı
Adgır kısır kişnedi Öğür alıp okraşur
Kuydı bulit yağmurnın Kerip tutar ak tornı
Kırka kodtı ol karın Akın akar engreşür
(...)

Günümüz Türkçesiyle

(Bahar) rüzgârı eserek geldi.
(Ama bu rüzgâr) kar tipisine benziyordu. Halk soğuktan
titreşerek (evlere) girdi. (Gökyüzünde) kara bulutlar
gürlüyor.
Bulutlar gürlüyerek yükseldi ve seller şarıldayarak aktı.
Halk (bu ani sağnak karşısında) hayret içinde kaldı;
bulutlar gürlüyor (ve insanlar) bağırıyorlar.
Gök gürlüyüp şimşek çaktı;
bulutlar karşı karşıya gelip harekete geçtiler.
Aygırlarla kısraklar kişnediler;
her biri eşini (yanına) aldı, alçak sesle kişniyorlar.
Bulutlar yağmurlarını döktü;
(sanki) ak ağlarını (havaya) gerdiler ve karlarını kırlara
bıraktılar. (Dağlardan) uğuldayarak seller akıyor.
XL Yüzyıl Türk Şiiri Hazırlayan: Talat Tekin

Sagu Hakkında Kısa Bilgi

Sagu, İslamiyet'ten önceki Türk şiirinde sevilen bir kişinin veya kahramanın ardından söylenen ve onun iyiliğini, dürüstlüğü, ahlakını, faziletini anlatan dolayısıyla ölümünden duyulan acıyı dile

getiren şiiirlerdir. Sagular yedili hece vezniyle söylenir, nazım birimi dörütlüktür. Her dörütlüğün ilk üç mısrası birbiri ile kafiyeli, dörüdüncü mısralar ise kendi aralarında kafiyelidir. Dörütlüklerin son mısralarının birbiri ile kafiyeli oluşu aynı zamanda dörütlükler arası bir bağ görevi görmektedir. Bu şiiirlere İslamiyet sonrası anonim halk edebiyatında ağıt, divan edebiyatında mersiye denir. Geçmişte bu şiiirlerde, ölen bir devlet adamının, bir kahramanın veya sevilen herhangi bir kimsenin ölümünden duyulan bir üzüntü dile getirilirken günümüzde ise her insan için söylenebilmektedir.

Okuduğunuz metinde, büyük bir yiğit olan Alp Er Tunga'nın ölümünden duyulan üzüntü anlatılmaktadır. Ayrıca Alp Er Tunga'nın kahramanlıkları, erdemleri, iyiliklerinden de söz edilmiştir. Alp Er Tunga, Saka Türklerinin başarısı için çalışmış, kahramanlığı ile nam salmış büyük bir devlet adamıdır. Bazı kaynaklarda ayrıca Alp Er Tunga'nın İranlı şair Firdevs'nin "Şehname" adlı eserinde geçen Efrasiyap olduğu söylenmektedir. Okuduğunuz sagu, sözlü edebiyat ürünüdür. Okuduğunuz metin, 7'li hece ölçüsüyle söylenmiştir ve 6 dörütlükten oluşmaktadır. Kafiye düzeni koşuktaki gibidir.

Günümüz Türkçesiyle

Alp Er Tonga öldi mü İsiz ajun kaldı mu Ödleğ öçin aldı mu Emdi yürek yırtılır

Alp Er Tunga öldü mü?

Kötü dünya kaldı mı?

Felek (böylece) öcünü aldı mı?

Şimdi yürek (1er onun ölümünün acısı ile) parçalanıyor.

Ödleğ küni tavratur Yalnguk küçin kevtür Erdin ajun sevtür Kaçsa takı ertilür

Feleğün günleri çabuk geçer.

(ve felek böylece) insanın gücünü (git-gide) zayıflatır;

(ve) dünyadaki insanları azaltır.

(İnsanlar felekten kurtulmak için) kaçsalar (bu yarışta) yine geçilirler.

Öğreyüki mundag ok Munda adın tıldag ok Atsa ajun ugrap ok Taglar başı kertilür

(Feleğün) âdeti böyledir işte!

Bundan başka (sı) da bahanedir zaten. (Felek bir kere) niyet edip (de) ok atarsa dağların başı (bile) kertilir!

Begler atın argurup Kadgu anı torgurup Mengzi yüzi sargarıp Kürküm angar türtülür

Beyler atlarını yordular;

Kaygı (ve keder) onları zayıflattı.

Bet ve benizleri (öyle) sarardı (ki) (yüzlerine) safran sürülmüş (sanırsınız).